

Per-Erik Wentus

Edvard Gylling och hans familjs öden i Sovjetunionen / Ryssland

Rolf Karlman skriver i slutet av sin artikel ”Karelska febern. Edvard Gylling och arbetarstaten Östkarelen” i *Arbetarhistoria* 3/2005. (Stockholm) ”...Edvard Gylling och hans familj arresterades och fördes till Moskva. Gylling dömdes till döden och avrättades den 14 juli 1938. Hustrun och barnen gick troligtvis samma öde till mötes”. Detta ”...troligtvis...” stämmer inte – plus en del andra uppgifter.

En ny värld...

Men först en bakgrund. Edvard Gylling – en av den finländska, inbegripet den nordiska och sovjetiska arbetarrörelsens stora – har börjat återta sin historiska plats. Han ingår idag bland de 100 bemärkta finländare av sammanlagt 6000, som Finlands Nationalbiografi valt att presentera med en biografi på Internet.¹ På republiken Karelen officiella hemsida tillskrivs Gylling de ekonomiska framgångar som skedde på 1920 och 30-talen.² Den politiska glömska bland kommunister, socialdemokrater och borgare, som i årtionden rådde i Sovjetunionen och i Finland, är nu glömd³. Några hållpunkter.

- Fil. lic. 1909 med en avhandling om torparsystemet. Docent i statistik vid Helsingfors universitet 1910-18.
- Socialdemokratisk riksdagsman (oregelbundet mellan) 1908-18.
- Utskottsordförande för Finlands Bank.
- Chefredaktör för tidskriften *Sosialistinen Aikakausi*. Partistyrelseledamot 1913-18, andre partiordförande 1917-18.
- 1918 finansminister i revolutionsregeringen, styrelseordförande för Finlands Bank och i slutet av inbördeskriget stabschef för de röda styrkorna.
- Flyktning i Stockholm och verksam för det nygrundade Finlands kommunistiska parti 1918-20.
- 1920-35 regeringschef (statsminister) för delrepubliken Rådskarelen i Sovjetunionen.

Tvångskollektiviseringen och den forcerade industrialiseringen i Sovjetunionen skärpte, vid 1930-talets ingång, motsättningen om den politiskt-ekonomiska beslutsrätten. Endera makten

¹ <<http://www.kansallisbiografia.fi/>>. Finns på finska och ryska.

² <http://www.gov.karelia.ru/Info/people/statesmen_e.html> Finns på ryska, engelska och finska.

³ Universitetet i Petroskoj (ry. Petrozavodsk) och Sovjetunionens vetenskapsakademi anordnade 23-24 nov. 1991 en vetenskapskonferens om Gylling. Se ”Gyllingkonferenssi Petroskoissa” [Gyllingkonferens i Petroskoj] i: *Neuvosto-Karjala* (Petroskoj) 23 nov. 1991.

Det finländska *Leninmuseo* har haft en Gyllingutställning ”Karjalan pääministeri” [Karelen statsminister], med ej tidigare visade dokument och foton, i Tammerfors och Ikalis.

Radio- och TV-dokumentärer har producerats. En tidig var Kristina Rotkirch *Som mitt samvete bjuder* 19 maj 1983. Dokumentärhörspelen *Gylling* av Joakim Groth 14 april 2002 med repris 2002/03. TV-reportage av Seppo Rustanius *Syytteitä utopistille* (Accusation against the Utopians) (2001), och uppföljningen *Karjalainen kiirastuli* (Karelian Terror) (2002). De finns som DVD, se <www.illum.fi>, klicka filmography för presentation.

Historiska romaner skrivs. En av de första var Anna-Lisa Sahlström *En såg sig om – och vände* (1995), den senaste är Tuure Vierros *Kalman poika*. [Kalmaas pojke] (2006).

Vetenskapliga verk om Gylling se Veikko Huuska a.a. not 5, eller den finländska litteraturlösa Linda. Fortfarande är dock Arvo Ylä-Rakkola. *Edvard Gylling. Itä-Karjalan suomalainen rakentaja*. [– Öst-Karelen finska uppbyggare] Stockholm: Finn-kirja, 1976, den enda biografien som finns.

hos delrepublikerna, – som officiellt gällt sen oktoberrevolutionen om en ‘folkens union’ (nästan hälften av Sovjetunionens befolkning utgjordes av andra folkslag än ryssar) istället för tsardömets ‘folkens fängelse’ – eller att statsmakten (åter)centraliserades.

...som grusades

Edvard Gylling och andra delrepublikledare fick betala priset när den tidigare demokratiska *korenizatsija*-politiken skrotades. Deras fysiska eliminering var således en av förutsättningarna för maktkoncentrationen till partitoppen i Moskva.⁴ Efter att ha utmanövrerats, var Gylling 1935-37 forskare vid det Världsekonomiska och -politiska institutet i Moskva. Han häktades 17 juli 1937 anklagad för att ”...ha grundat en kontrarevolutionär nationalistisk terrororganisation” och avrättades 56 år gammal i Moskva – efter 11 månaders förhör – dagen han dömdes till döden. Det var den 14 juni 1938, och inget annat.⁵

Över hundra av hans närmsta medarbetare – toppar inom parti, förvaltning och näringsliv – dömdes i de flesta fall likaså till döden.⁶ Lågt räknat ska omkring 8000 finnar och karelare i Rådskarelen ha förlorat sina liv i de utrensningar som följde.⁷

Hustrun Fanny häktades i början av mars 1938 (trekvarter år efter sin make) och dömdes 7 juli

---

⁴ För en översikt av den federativa *korenizatsija*-politiken – (som kunde innebära att t.ex. delrepubliken Ukraina slöt ett eget utrikesavtal) – se standardverket Jeremy Smith. *The Bolshevik and the National Question 1917-1923*. Basingstoke: Macmillan, 1999.

(Korenizatsija översätts till finska som juurtuminen. Någon lättfattlig svensk term för 'slå rot – politiken' dvs att socialismen planteras/gror i den nationella myllan, har aldrig etablerats).

En introduktion gällande Rådskarelen fås av den engelska sammanfattningen sid. 375-386 i: Markku Kangaspuro. *Neuvosto-Karjalan taistelu intsehallinnosta. Nationalismi ja suomalaiset punaiset Navostiliiton vallankäytössä 1920-1939*. [Rådskarelsens kamp för självstyrelse. Nationalismen och de finländska röda i Sovjetunionens maktutövning 1920-1939]. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2000.

För översikt av Rådskarelen se Antti Laine, Mikko Ylikangas (red). *Rise and Fall of Soviet Karelia. People and Power*. Helsingfors: Kikumora Publications, 2002.

Se också den engelska sammanfattningen sid 262-66 i Juri Kilin. *Suurvallan rajamaa: Neuvosto-Karjala Neuvostovaltion politiikassa 1920-1941*. [Stormaktens gränsland: Rådskarelen i Sovjetstatens politik 1920-1941]. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhteys, 1999.

Se även Nick Baron. *Soviet Karelia. Politics, planning and terror in Stalin 's Russia, 1920-1939*. London/New York: Routledge, 2007.

⁵ Aleksandra Afanasjeva. ”Materiaalia Edvard Gyllingin viimesistä elinkuukausista”. [Material om Edvard Gyllings sista månader i livet] i: Veikko Huuska m.fl. (red). *Edvard Gylling 1881-1991: Gylling-seminaari Ikaalissa 20-21. 7. 1991*. (Ikaalinen): Gylling-seminaarin järjestystoimikunta, 1991. sid. 40.

Tidigare har främst två olika dödsdatum angetts för Edv. Gylling. Endera 1940 på ön Sachalin såsom i *Uppslagsverket Finland* (del) 1, A-J. Helsingfors: Holger Schildts förlag, 1982 och i *Nationalencyklopedin*, åttonde bandet. Höganäs: Bra Böcker, 1992. Eller 1944 såsom uppges i *Great Soviet Encyclopedia*. A Translation of the Third Edition (Moscow 1970). Volume 7. New York/London: Macmillan, 1975. Dessa datum återkommer i olika böcker och vetenskapliga verk, som t.ex hos John H. Hodgson m.fl.

Det märkliga är att trots att avrättningen sen 1991 är klarlagd till 14 juni 1938 florerar ännu felaktigheter såsom på http://en.wikipedia.org/wiki/Edvard_Gylling. Eller det tragikomiska nejsvaret jag fick den 27 feb. 2007, på min begäran om en rättelse av de felaktiga uppgifterna om familjen Gyllings dödsdagar i *Arbetarhistoria*, av Ulf Jönson ”...svårt att se dem som någon typ av rättelse... (sic). Och tillägger historikern Jönson ”Vi befinner oss nu dessutom lite långt bort från publiceringstillfället.”

⁶ Irina Takala. ”Gylling-Rovion oikeusjuttu” [Rättsaffären Gylling-Rovio] i: Veikko Huuska a.a. sid. 41-42.

⁷ Ytterligare 8000 finnar och karelare utanför Rådskarelen, främst de som bodde i det tidigare Ingermanland som ju omger Leningrad/St. Petersburg, dödade. Se Auvo Kostiaainen. ”Genocide in Soviet Karelia: Stalin's Terror and the Finns of Soviet Karelia” <<http://www.genealogia.org/emi/art/article255e.htm>>. Se även Hannu Rautkallio. *Suuri viha. Stalinin suomalaiset uhrat 1930-luvulla*. [Den stora ondskan. Stalins finska offer på 1930-talet]. Borgå: WSOY, 1995.

1938 till 8 års straffarbete.⁸ Hon avled i arbetslägret Karaganda i Kazakstan 6 sept 1944.⁹ Barnen fängslades inte. De gick en annan framtid till mötes.

Brigadgeneral Eyolf Mattson, som varit militär befälhavare för Rådskarelen och Gyllings förtrogne och dömts 1936, tog efter sin frigivning 1946 kontakt med barnen Gylling.¹⁰ Det var Maja (* 1907), Helena (*1910) och Walter (*1912).

En annan värld.

1965 skrev reportern Erkki Kauppila om dem. Han hade stött ihop med syskonen Gylling vid deras årliga nyårsfirande i Moskva. Maja var då pensionerad lärare i staden Shuya i Ivanovo-regionen. Helena var chefarkitekt i Izjevsk, huvudstad i delrepubliken Udmurtien. Walter var överingenjör vid vägverket i staden Tula. De talade flytande finska och än bättre svenska påminde reportern.¹¹

Edvard Gylling hade rehabiliterats från alla anklagelser 15/7 1955, Fanny 4/4 1956 och 1957 postumt återfått sitt medlemskap i det kommunistiska partiet. Initiativtagare till överklagandet var Walter, som – liksom syskonen – var partimedlem.¹²

1988 berättade reportern Jukka Rislakki om att Edvard Gyllings hemgård Kalmaa i Ikalis (fi. Ikaalinen) höll på att förfalla (de två av Edvards systrar som bebott den hade dött) och om stadens planer att köpa och inrätta den gamla bondegården till ett kultur- och fritidscentrum – med ett Gyllingrum åt stadens store son, som också skulle locka turister från öst. Reportern noterade ”...Nu är bouppteckningen i full gång. Allt måste översättas till ryska, då Gyllingsläkten även finns i Sovjetunionen”.¹³

Till Gyllingseminariet, som 1991 hölls i Ikalis, skrev Maja å sin och syskonens vägnar, en lyckönskan men att ålderdomen förhindrade en resa för Helena och henne. Hon tillade att skaran av Edvards och Fannys ättlingar i Ryssland går in på sitt trettionde. Av de vuxna var de flesta ingenjörer och läkare.¹⁴

Maja, Helena och Walter hade återbesökt Finland en gång. De deltog 1977 i en släktträff på barndomens sommarställe Kalmaa gård i Ikalis.¹⁵

Barnen Gylling undgick att drabbas fysiskt av 1930-talets utrensningar, (10 miljoner i förtid döda i arbetslägren inklusive de avrättade), de utgjorde inget politiskt hot. Men de fick leva på tvärs med faderns övertygelse om ett rättvist samhälle; ”...vari vars och ens fria utveckling är

⁸ Veikko Huuska a.a. sid. 40.

⁹ Matti Huusari m.fl. *Kalmaa. Historiaa ja muistoja Kalmaan talon vaiheilta* [Kalmaa. Historia och minnen kring Kalmaa gård]. Ikalis: Ikaalinen seura, 1991. sid. 56 anger 7 sept., men det skall vara 6 sept. enligt TV-reportern Kristofer Gylling i Jorvas, Finland, uppgifter via telefon den 28 nov 2006.

¹⁰ Erkki Kivalo, Raul Mittler. *Eyolf Mattson – från åländsk teknolog till general i Röda armén*. Mariehamn: Ålands kulturstiftelse, 2001. sid. 82. För en kort översikt om Eyolf Mattson (1897-1965) se *Karelian jägerbrigade*. <<http://heninen.net/jaakariprikaatti/english.htm>>

¹¹ Erkki Kauppila. ”Gyllingin lapset rakentavat NL:oa. Rupattelutuokio uudenvuoden tapaamisen merkeissä” [Gyllings barn bygger Sovjetunionen. Småprat i pausen en nyårsafton] i: *Kansan Uutiset* (Helsingfors) 2 jan. 1965.

¹² Veikko Huuska a.a. sid. 40, Erkki Kauppila a.a., och intervjun med Kristofer Gylling för datum för rehabiliteringen.

¹³ Jukka Rislakki. ”Edvard Gylling kotitalo rappeutuu. Ikaalinen on ymmällään, mitä tehdä arvokkaille rakennuksille” [Edvard Gyllings hemgård förfaller. Ikalis i bryderi över vad som ska göras med de värdefulla byggnaderna] i: *Helsingin Sanomat* (Helsingfors) 19 aug. 1988, artikeln återges i Veikko Huuska a.a. sid. 46.

¹⁴ Veikko Huuska a.a. sid. 2.

¹⁵ Kristofer Gylling, enligt telefonintervjun den 28 nov. 2006.

villkoret för allas fria utveckling” (Karl Marx i *Kommunistiska manifestet*). Maja dog 1998, Helena 2001, Walter hade dött 1988.

P.S. Idag lever Edwards och Fannys 33 ättlingar i Finland, fränsett 2 högutbildade rymdfarts-ingenjörer som emigrerat vidare till USA. De är fullt upptagna med att lära sig finska och sitt nya modersmål; svenska.¹⁶ Kvar i Ryssland finns Gyllings strandgata i Petroskoj.

Göteborg 3 mars 2007

---

¹⁶ Kristofer Gylling, som ovan